

51. Халецька Л.М. Сільське населення України в роки хрущовської «відлиги»: рівень та якість життя: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Халецька Лілія Миколаївна; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2011. – 20 с.
52. Романюк І.М. Українське село в 50-ті – першій половині 60-х рр. ХХ ст. / І.М. Романюк. – Вінниця : Книга-Вега, 2005. – 256 с.
53. Падалка С.С. Українське село в контексті політики тоталітарної держави (60–80-ті роки ХХ ст.) / С.С. Падалка. – К. : Український Центр духовної культури, 2002. – 160 с.
54. Ковпак Л.В. Соціально-побутові умови життя населення України в другій половині ХХ ст. (1945–2000) / Л.В. Ковпак. – К.: Інститут історії України НАНУ, 2003. – 250 с.
55. Рибак І.В. Соціально-побутова інфраструктура українського села (1921–1991 рр.) / І.В. Рибак. – Кам'янець-Подільський, 2000. – 304 с.
56. Лісовська О.В. Українське село у 60-ті – першій половині 80-х рр. ХХ ст. (стан матеріально-технічної бази) / О.В. Лісовська. – Умань: Видавець «Сочинський», 2010. – 216 с.
57. Даниленко В.М. Українське село в добу реформ М. Хрущова / В.М. Даниленко, І.М. Романюк // Історія українського селянства: у 2-х т. – К. : Наукова думка, 2006. – Т. 2. – С. 411–476.
58. Економічна історія України: Історико-економічне дослідження: в 2 т. / ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г.В. Боряк, В.М. Геєць та ін.; відп. ред. В.А. Смолій; авт. кол.: Т.А. Балабушевич, В.Д. Баран, В.К. Баран та ін.. НАН України. Інститут історії України. – К.: Ніка-Центр, 2011. – Т. 2. – 608 с.

Савченко А. В. Проблемы качества жизни сельского населения УССР периода хрущевской «оттепели»: историография

В статье рассмотрены основные историографические аспекты становления исторических знаний о проблемах качества жизни сельского населения Украины периода хрущевской «оттепели». Отмечен процесс освобождения украинских ученых от советских стандартов в освещении изменений качества жизни сельского населения в Украине 1953-1964 гг. Это одна из первых попыток обобщения историографического опыта в данной проблематике.

Ключевые слова: историография, исследование, «оттепель», социально-экономические преобразования

Savchenko A. V. Quality problems living of rural population of the USSR during the Khrushchev «thaw»: historiography

Basic historiographic aspects of historical knowledge formation about quality problems living of rural population in Ukraine during the Khrushchev «thaw» are considered in the article. The article emphasizes the process of the Ukrainian scientists' departure from the Soviet standards in the highlight of the changes in the quality living of rural population in Ukraine during 1953-1964 years. This is one of the first attempts to generalize historiographical experience of this issue.

Keywords: historiography, research, «thaw», socio-economic changes, Ukrainian village

УДК 930.1(477)

О. О. Івченко

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ 1953–1959 рр.: ІСТОРІОГРАФІЯ

В статті аналізуються праці істориків, визначаються особливості та характерні риси історіографічного процесу в контексті соціально-економічних перетворень в українському селі 1953–1959 рр. Автор дійшов висновку, що протягом декількох десятиліть була створена солідна наукова база дослідження українського села. Особлива увага приділяється природі, розвитку і значенню соціально-економічних перетворень в українському селі в зазначений період.

Ключові слова: історіографія, дослідження, продуктивні сил, селянство, соціально-економічні перетворення

Соціально-економічні перетворення в українському селі в роки хрущовської «відлиги» (1953–1964 рр.) досить широко відображені в історіографії. Проте період 1953–1959 рр. не став предметом окремого історіографічного дослідження. В 1950-ті рр., особливо після смерті «батька всіх народів» Й.В. Сталіна 5 березня 1953 р., у сільському господарстві УРСР проходили значні структурні зміни. Не зважаючи на те, що «системної довгочасної стратегії соціально-економічного розвитку країни вироблено не було» [1, с.4], успіхи у піднесенні продуктивних сил та підвищенні добробуту сільського населення стали беззаперечним досягненням політики радянської влади [2; 3]. Що і дозволяє виділити відрізок часу з 1953 по 1959 рр. як один з найбільш динамічних періодів у розвитку сільського господарства радянської України.

Історіографічний аналіз літератури з означеної проблематики надзвичайно важливий для виявлення викривлень історичних фактів, таких характерних для радянської історіографії, та замовчуваних сторінок історії. Актуальності додає і сучасна соціально-економічна ситуація на селі, особливо в контексті земельної реформи, яка має запрацювати в найближчому майбутньому. Тому аналіз історичного досвіду господарського будівництва, а саме періоду швидкого піднесення продуктивних сил і покращення соціальної сфери на селі, дає можливість найбільш прагматично і виважено провести реформи сільського господарства і в сучасній Україні. Тому ця публікація має на меті дослідити історіографію соціально-економічних перетворень в українському селі 1953–1959 рр. для вироблення сучасних концепцій розвитку

українського села. Адже світова економічна криза ставить перед українським народом реальні виклики на здатність конкурувати в глобальному світі, і в зв'язку з цим, на переконання автора, звернення до власного історичного досвіду допоможе подолати кризові явища.

Історіографію робіт, які тематично дотичні до означеної проблематики можна умовно поділити на радянську (початок 1950-х – початок 1990-х рр.) та сучасну (початок 1990-х – 2012 рр.). Зважаючи на те, що в СРСР була тоталітарна система управління [4], коли майже всі сфери життя суспільства перебували під постійним державним контролем, історіографія цього періоду не позбавлена ідеологічної заангажованості та тенденційності. В роки правління М.С. Хрущова сільське господарство було в центрі уваги державних та партійних органів, адже перед радянською державою стояло досить складне завдання: «спираючись на переваги соціалістичної системи господарства, наздогнати і випередити найбільш розвинуті капіталістичні країни по виробництву продукції на душу населення» [5, с.417]. Це завдання ускладнювалося ще й тим, що в післявоєнний період 1945–1953 рр. на селі склалася критична ситуація. Неодноразово партійні діячі відмічали недостатній рівень зернового виробництва, яке зрівнялося з дореволюційними показниками 1913 р. лише в 1953 р., а тваринництво взагалі було найбільш відсталою галуззю сільського господарства [6]. Реформи були необхідною умовою уникнення голоду. Новий етап у розвитку сільського господарства розпочався з проголошенням у серпні 1953 р. на п'ятій сесії Верховної Ради СРСР головою уряду СРСР Г.М. Маленковим нового курсу [7]. Верховна Рада СРСР відразу прийняла закон «Про сільськогосподарський податок», за яким були встановлені тверді ставки податку на кожну сотку присадибної ділянки землі, податок знижувався для колгоспників, які не мали корів, було знижено також норми поставок сільгосппродуктів державі [8]. На вересневому пленумі ЦК КПРС 1953 р. М.С. Хрущов майже дослівно повторив промову Г.М. Маленкова щодо неефективності управління в сільському господарстві за часів правління Й.В. Сталіна та необхідність проведення структурних перетворень. Ключовими проблемами М.С. Хрущов визнав порушення «принципу матеріальної зацікавленості колгоспів і колгоспників», «явно незадовільне використання могутньої техніки», яка поставлялася державою МТС та «незадовільне керівництво колгоспами, МТС і радгоспами з боку партійних, радянських і сільськогосподарських органів» [9, с. 9,10]. Безперечно, що реформи були розпочаті Г.М. Маленковим, але його політична поразка у боротьбі за владу призвела до того, що в літературі утвердилася думка про виключну роль саме вересневого пленуму ЦК КПРС 1953 р. як переломного в історії країни, на якому і була нібито змінена аграрна політика [10, с. 5].

Наслідком реформ стало зміцнення керівництва колгоспами, збільшився потік складної сільгосптехніки на село, зростали капіталовкладення, в деякій мірі був зменшений централізм в управлінні сільським господарством, підвищувались заготівельні ціни на сільгосппродукцію, а з 1956 р. колгоспникам почали навіть видавати грошовий аванс, з колгоспів списувалась заборгованість по поставкам сільгосппродукції за минулі роки. Вже на XXI з'їзді КПРС (січень – лютий 1959 р.) М.С. Хрущов впевнено заявив, що «соціалізм переміг не тільки повністю, але і остаточно» [11, с.107]. Для такого твердження були підстави, адже реальні показники зростання в сільському господарстві вражали сучасників. По-суті, це був другий такий період найбільшого піднесення продуктивних сил в аграрному секторі в радянській історії після 1922–1926 рр. [12, с.181].

Досить ґрунтовно соціально-економічні зміни в сільському господарстві УРСР 1953–1959 рр. були розкриті у колективних працях «Історія народного господарства УРСР» [13], «Історія селянства УРСР» [14], багатотомному виданні «Історія Української РСР» [15; 16]. Характерною особливістю радянської історіографії було перебільшення ролі КПРС і КПУ в господарському будівництві. В цьому контексті роботи Л.Ю. Беренштейна [17], П.Ю. Котлова [18], С.М. Зверева [19], П.С. Костика [20], М.О. Лисенка [21], І.В. Шульги [22], П.А. Ігнатовського [23] написані з позицій жорсткого марксистського підходу. Однак не зважаючи на заідеологізованість, праці згаданих вчених досить інформативні, адже у них розкриваються питання соціально-економічного розвитку українського села на фактологічній основі.

Важливою умовою швидкого економічного росту була матеріальна зацікавленість селян у результатах своєї праці. Про матеріальну зацікавленість колгоспів, колгоспників у колгоспах, працівників МТС та оплату праці, як елементи стимулювання розвитку продуктивних сил на селі писали І. Глозов, Т.І. Заславська, І.М. Буздалов [24–28]. Звертає на себе увагу і монографічне дослідження Є.П. Талан «Колгоспи Української РСР в період завершального будівництва соціалізму (1951–1958 рр.)» [29]. Вчена дослідила соціально-економічний розвиток українського села в період «завершення будівництва соціалізму». Вона підкреслювала важливу організаторську роль Комуністичної партії на селі, допомогу держави в матеріально-технічному оснащенні сільського господарства. Є.П.Талан відмічала піднесення культурно-технічного рівня колгоспного селянства та зростання доходів трудівників села в 1951–1958 рр., яке дало можливість «значно розширити житлове будівництво, придбати більше речей культурно-побутового характеру, краще харчуватись та одягатись, а також більше часу приділяти підвищенню свого культурного рівня» [29, с.134]. Пізніше вчена займалася проблемами соціальних змін та подальшого піднесення сільгоспвиробництва на селі [30; 31].

Радянські науковці досить багато написали про соціалістичні змагання, співпрацю та допомогу робітничого класу селянству, економічне зміцнення колгоспів, покращення соціального становища селян [32–36]. Однією із перших ґрунтовних праць, в якій акцентувалася увага на соціальних змінах на селі, була робота В.С. Петренка «Село на шляхах піднесення: зміни в складі, умовах праці і життя колгоспного селянства Української РСР» [37].

У 1970–80-х рр. було опубліковано низка досліджень, в яких об'єктивно розкривались аграрні реформи 1950-х рр. Соціально-економічні зміни на селі характеризувались виключно позитивно, хоча і відзначались певні негативні моменти, як от, наприклад, хронічне відставання рівня життя в селі від рівня життя в місті [38;39;40;41].

Отже, історіографія першого історіографічного періоду соціально-економічних перетворень в українському селі 1953–1959 рр. досить багатопланова. Згадані праці не вичерпують перелік публікацій, які стосуються різних аспектів проблеми. Не зважаючи на те, що радянська історіографія була ідеологічно заангажованою, доробок радянських вчених залишається важливим історіографічним джерелом, яке потребує критичного переосмислення в умовах незалежної України. Тому аналіз історичного досвіду одного з найбільш продуктивних періодів розвитку сільського господарства радянської України залишається надзвичайно актуальним.

Важливим досягненням сучасної української історіографії є її відхід від заідеологізованої марксистської концепції історичного розвитку. Наукові студії українських вчених збагатилися новітніми концепціями західної історіографії: теоріями модернізації, тоталітаризму, повсякденності. Сьогодні дослідники все більше звертаються до плюралізму при застосуванні методологічних підходів і концепцій. Змістовними роботами, написаними на нових методологічних позиціях стали праці відомих істориків В.К. Барана, С.В. Кульчицького, В.М. Литвина [42–46]. Своєрідним підсумком сучасної історіографії досліджуваної проблеми стало видання у 2006 р. нарисів двохтомної «Історії українського селянства» [47]. Сімнадцятий розділ другого тому, у співавторстві В.М. Даниленка та І.М. Романюка, повністю присвячений «українському селу в добу реформ М. Хрущова» [47, с.411–476]. Надзвичайно важливим є колективне історико-економічне дослідження в двох томах «Економічна історія України», присвячене 75-річчю Інституту історії України НАН України [48]. Двадцять дев'ятий та тридцятий розділи другого тому у авторстві В.К. Барана, В.М. Даниленка, Л.М. Новохатько присвячені періоду з 1946 по 1964 рр. Дослідники показали не тільки динаміку економічних змін, але і соціальні досягнення та прорахунки радянської влади на селі. Соціально-економічні перетворення, на переконання В.М. Даниленка та Л.М. Новохатько, не були послідовними та продуманими, тому вже наприкінці 1950-х рр. «позитивний заряд аграрних реформ, які проводилися на основі рішень вересневого (1953 р.) пленуму ЦК КПРС і наступних партійних рішень, був в основному вичерпаний» [48, с.437].

В зарубіжній історіографії проблеми історії українського селянства також цікавили науковців. Соціально-економічні перетворення в українському селі 1953–1959 рр. стали предметом дослідження українських діаспорних вчених Б. Винара, Л. Лисенка, М. Руденка, І. Лисяка-Рудницького [49–52]. Західна історіографія проблеми також досить багатопланова та змістовна. Праці відомих західних істориків, втім, як і російських науковців характеризуються ґрунтовністю та аргументованістю викладу, зверненням уваги до історії повсякденності, мікро-історії, усної історії, морально-психологічної атмосфери суспільства. В цьому контексті потрібно відмітити праці Дж. Боффа, П. Холандера, М. Геллера, Дж. Хоскінга, М. Маля, А. Алексеева, О. Вербіцької, О. Зубкової [53–60]. Дослідники, розглядаючи перетворення в аграрному секторі економіки, підкреслювали колоніальний статус України у складі СРСР, нерівноправне економічне становище селян по відношенню до міських жителів [61].

Зазначені праці не вичерпують всього комплексу робіт, що стосуються соціально-економічних перетворень в українському селі 1953–1959 рр. Не зважаючи на появу в останній час ряду ґрунтовних робіт з історії селянства періоду хрущовської «відлиги», на думку автора, запропонована тематика дослідження ще достатньо не розкрита. Адже сама постановка питання не була предметом комплексного дослідження в сучасній історіографії. Тому залишається необхідність написання історіографічних робіт для визначення нерозкритих або латентних питань соціально-економічних трансформацій в українському селі 1953–1959 рр., як одного з найбільш вдалих періодів радянської історії. Отже, подальші історіографічні дослідження є надзвичайно актуальними.

Джерела та література

1. Дерев'янкін Т.І. Відродження і спроби перебудови радянської економіки у післявоєнний період (1946–1991 рр.) / Т.І. Дерев'янкін // Актуальні проблеми економіки: Науковий економічний журнал. – 2009. – № 7. – С. 3–14.
2. Ханін Г.І. Десятилетие триумфа советской экономики: Годы пятидесятые / Г.И. Ханин // Свободная мысль. – 2002. – № 5. – С. 72–89.
3. Ханін Г.І. Советское экономическое чудо: миф или реальность? (Положение в советской экономике в 1940–1950 годы) / Г.И. Ханин // Свободная мысль. – 2003. – № 7. – С. 52–62.
4. Меньковский В.И. Первые структурно-функциональные модели изучения советской истории 1930-х гг. в англо-американской историографии / В.И. Меньковский // Российские и славянские исследования: науч. сб. Вып. 2. / редкол.: А.П. Сальков, О.А. Яновский (отв. редакторы) [и др.]. – Минск : БГУ, 2007. – С. 9–18.
5. Резолюция XX съезда Коммунистической партии Советского Союза по отчётному докладу Центрального Комитета КПСС / XX съезд Коммунистической партии Советского Союза. 14–25 февраля 1956 г. : Стенографический отчёт: В 2 т. – Т. 2. – М. : Госполитиздат, 1956. – С. 409–427.
6. Климов П.И. Колхозная деревня после сентябрьского пленума ЦК КПСС (1953–1958 гг.) / П.И. Климов // История СССР. – 1959. – № 2. – С. 34–53.
7. Маленков Г.М. Речь на пятой сессии Верховного Совета СССР 8 августа 1953 г. / Г.М. Маленков // Заседание Верховного Совета СССР (пятая сессия) 5–8 августа 1953 г.: Стенографический отчёт. – М. : Изд-во Верховного Совета СССР, 1953. – С. 260–292.
8. Закон о сельскохозяйственном налоге // Заседание Верховного Совета СССР (пятая сессия) 5–8 августа 1953 г.: Стенографический отчёт. – М. : Изд-во Верховного Совета СССР, 1953. – С. 315–322.

9. Хрущев Н.С. О мерах дальнейшего развития сельского хозяйства СССР. Доклад на Пленуме ЦК КПСС 3 сентября 1953 г. / Н.С. Хрущев. – М. : Госполитиздат, 1954. – 86 с.
10. Петренко В.С. Зростання культурно-технічного рівня колгоспного селянства України (1953–1961 рр.) / В.С. Петренко. – К. : Наукова думка, 1964. – 227 с.
11. Хрущев Н.С. О контрольных цифрах народного хозяйства СССР на 1959–1965 годы // Внеочередной XXI съезд Коммунистической партии Советского Союза. 27 января – 8 февраля 1959 года: Стенографический отчет: В 2 т. – Т. 1. / Н.С. Хрущев. – М. : Госполитиздат, 1959. – С. 12–120.
12. Завальнюк О.М. Новітня аграрна історія України: навч. посіб. / І.В. Рибак, О.М. Завальнюк. – Кам'янець–Подільський : Абетка-НОВА, 2004. – 288 с.
13. Історія народного господарства Української РСР: У 3-х т., 4-х кн. Т. 3. Розвиток соціалістичної економіки в період будівництва і вдосконалення розвинутого соціалізму (1938–80-ті рр.) : Кн. 1. Будівництво економіки розвинутого соціалізму (1938–1960 рр.) / ред. І.І. Лукінов. – К. : Наукова думка, 1985. – 465 с.
14. Історія селянства Української РСР : У 2-х т., Т. 2. Від Великого Жовтня до наших днів / Ред. кол. тома: І.І. Компанієць, І.Х. Ганжа, І.І. Слинько ; Академія Наук Української РСР, Інститут історії. – К. : Наукова думка, 1967. – 534 с.
15. Історія Української РСР: У 8 т., 10 кн., Т. 8. Радянська Україна в період зміцнення соціалізму і поступового переходу до комунізму (1945–70-ті рр.). Кн. 1. Українська РСР в період зміцнення соціалізму (1945–50-ті роки) / АН УРСР. Ін-т історії; Голов. редкол. : Ю.Ю. Кондуфор (голов. ред.) та ін.; Редкол. тому: А.В. Лихолат (відп. ред.) та ін. – К. : Наукова думка, 1979. – 390 с.
16. Історія Української РСР: У 8 т., 10 кн., Т. 8. Радянська Україна в період зміцнення соціалізму і поступового переходу до комунізму (1945–70-ті рр.). Кн. 2. Українська РСР в період розвинутого соціалізму і будівництва комунізму (кінець 50-х – 70-ті роки) / АН УРСР. Ін-т історії ; Голов. редкол. : Ю.Ю. Кондуфор (голов. ред.) та ін.; Редкол. тому: А.В. Лихолат (відп. ред.) та ін. – К. : Наукова думка, 1979. – 698 с.
17. Беренштейн Л.Ю. Комуністи в боротьбі за неухильне піднесення сільського господарства (1953–1963 рр.) / Л.Ю. Беренштейн, І. Шульга // Український історичний журнал. – К. : Наукова думка, 1963. – № 5. – С. 65–71.
18. Котлов П.Ю. Діяльність Комуністичної партії України по удосконаленню суспільно-економічних відносин колгоспного села (1951–1958 рр.) / П.Ю. Котлов. – Х. : Вища школа, 1974. – 143 с.
19. Зверев С.М. Діяльність Комуністичної партії України по зміцненню і розвитку громадського господарства колгоспів (1951–1958) / С.М. Зверев. – К. : Вид-во при Київському ун-ті, 1969. – 172 с.
20. Костик П.С. У боротьбі за технічне оснащення сільського господарства: (Діяльність Компартії України по створенню і дальшому розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства західних областей УРСР, 1939–1975 рр.) / П.С. Костик. – Львів : Вища школа, 1980. – 168 с.
21. Лисенко М.О. Роль Комуністичної партії України в підготовці керівних колгоспних кадрів (1930–1958 рр.) / Лисенко М.О. // Наукові праці з історії КПРС. – Вип. 28. – К. : Видавництво Київського університету, 1969. – С. 107–115.
22. Шульга І.В. Робітничий клас – колгоспному селянству (Комуністична партія України – організатор допомоги робітничого класу трудівникам села. 1951–1965 рр.) / І.В. Шульга. – К. : Видавництво Київського університету, 1971. – 149 с.
23. Игнатовский П.А. Социально-экономические изменения в советской деревне / П.А. Игнатовский. – М. : Наука, 1966. – 391 с.
24. Глотов І. Про матеріальну зацікавленість колгоспів, колгоспників і працівників МТС / І. Глотов. – К. : Держполітвидав УРСР, 1954. – 84 с.
25. Заславская Т.И. Принцип материальной заинтересованности и оплата труда в колхозах / Т.И. Заславская. – М. : Госполитиздат, 1958. – 163 с.
26. Заславская Т.И. Распределение по труду в колхозах / Т.И. Заславская. – М. : Издательство Экономика, 1966. – 342 с.
27. Буздалов И.Н. Экономическая эффективность интенсификации сельскохозяйственного производства / И.Н. Буздалов. – М. : Колос, 1966. – 390 с.
28. Буздалов И.Н. Материальное стимулирование и подъем колхозного производства / И.Н. Буздалов, И.Я. Карлюк, В.А. Морозов. – М. : Колос, 1965. – 248 с.
29. Талан Є.П. Колгоспи Української РСР в період завершального будівництва соціалізму (1951–1958 рр.) / Є.П. Талан. – К. : Наукова думка, 1966. – 160 с.
30. Талан Є.П. Соціальні зміни в колгоспному селянстві Української РСР (1946–1958 рр.) / Є.П. Талан // Український історичний журнал. – К. : Наукова думка, 1974. – № 3. – С. 25–35.
31. Талан Є.П. Заходи Комуністичної партії по дальшому розвитку сільського господарства України (1958–1961 рр.) / Талан Є.П. // Український історичний журнал. – К. : Наукова думка, 1961. – № 5. – С. 39–48.
32. Богденко М.Л. Совхозы СССР (1951–1958) / М.Л. Богденко. – М. : Наука, 1972. – 376 с.
33. Волос Є.М. До питання про діяльність КП України щодо механізації колгоспного виробництва (1951–1958 рр.) // Український історичний журнал. – К. : Наукова думка, 1971. – № 5. – С. 83–87.
34. Вылцан М.А. Восстановление и развитие материально-технической базы колхозного строя (1945–1958) / М.А. Вылцан. – М. : Издательство «Мысль», 1976. – 263 с.
35. Плисюк В.П. Роль тридцятитисячників у піднесенні сільського господарства / В.П. Плисюк, Є.П. Талан // Український історичний журнал. – К. : Наукова думка, 1963. – № 1. – С. 48–54.
36. Попсуев В.П. Допомога міста селу в піднесенні сільського господарства в 1953–1960 рр. (на матеріалах Дніпропетровської області) / В.П. Попсуев // Український історичний журнал. – 1960. – № 5. – С. 64–74.
37. Петренко В.С. Село на шляху піднесення: зміни в складі, умовах праці і життя колгоспного селянства Української РСР (1951–1969 рр.) / В.С. Петренко. – К. : Наукова думка, 1970. – 348 с.
38. Беззуб В. Економічні проблеми розвитку сільського господарства УРСР на сучасному етапі / В. Беззуб, В. Зимовець. – К. : Політвидав, 1974. – 112 с.
39. Малько О.О. Робітничий клас – трудівникам села / О.О. Малько. – К. : Наукова думка, 1978. – 135 с.
40. Русинов И.В. Аграрная политика КПСС в 50-е – первой половине 60-х гг.: опыт и уроки / И.В. Русинов // Вопросы истории КПСС, 1988. – № 9. – С. 35–49.
41. Шепета М.Т. Допомога робітничого класу України колгоспному селу у боротьбі за дальше піднесення сільського господарства (1951–1958 рр.) / М.Т. Шепета. – Чернівці : Видавництво Чернівецького університету, 1970. – 116 с.
42. Баран В.К. Україна після Сталіна: Нарис історії 1953–1985 рр. / В.К. Баран. – Львів : МП «Свобода», 1992. – 124 с.
43. Кульчицький С.В. Спроби реформ (1956–1964) / Кульчицький С.В. // Український історичний журнал. – К. : Наукова думка, 1998. – № 2. – С. 102–115.

44. Кульчицький С.В. Україна у добу Леніна, Сталіна і Хрущова: порівняльний аналіз // М.С. Хрущов і Україна. Матеріали наукового семінару 14 квітня 1994 р., присвяченого 100-річчю від дня народження М.С. Хрущова / С.В. Кульчицький. – К. : Інститут історії НАН України, 1995. – С. 6–11.
45. Литвин В.М. Україна у першому повоєнному десятилітті (1946–1955) / В.М. Литвин. – К. : Видавничий дім “Лі–Терра”, 2004. – 240 с.
46. Литвин В.М. Україна у другому повоєнному десятилітті (1956–1965) / В.М. Литвин. – К. : Видавничий дім “Лі–Терра”, 2004. – 272 с.
47. Даниленко В.М. Українське село в добу реформ М. Хрущова / Даниленко В.М., Романюк І.М. // Історія українського селянства : В 2 т. – К. : Наукова думка, 2006. – Т. 2. – С. 411–476.
48. Економічна історія України : Історико–економічне дослідження: в 2 т. / [ред. рада: В.М. Литвин (голова), Г.В. Боряк, В.М. Гесць та ін.; відп. ред. В.А. Смолій; авт. кол.: Т.А. Балабушевич, В.Д. Баран, В.К. Баран та ін.]. НАН України. Інститут історії України. – К. : Ніка–Центр, 2011. – Т. 2. – 608 с.
49. Винар Б. Матеріали до історії економічних дослідів на еміграції (1919–1964) / Б. Винар. – Мюнхен : б. в., 1965. – 119 с.
50. Лисенко Л. Сільське господарство України / Л. Лисенко. – Видання Закордонних частин ОУН, 1960. – 206 с.
51. Руденко М.Д. Економічні монолози: (нариси катастрофічної помилки) / М.Д. Руденко; передм. П. Григоренка. – Б. м. : Сучасність, 1978. – 200 с.
52. Лисяк-Рудницький І. Нариси з історії нової України / Відп. ред. Я. Грицак. – Львів : Меморіал, 1991. – 101 с.
53. Боффа Дж. Історія Советського Союзу (1917–1991) / Дж. Боффа. – М. : Международные отношения, 1994. – 632 с.
54. Hollander P. The Many Faces of Socialism / Comparative Sociology and Politics / P. Hollander. – NJ: Transaction Publishers, 1988. – 362 p.
55. Геллер М.Я. Утопия у власти / М.Я. Геллер, А.М. Некрич – М. : Издательство «МИК», 2000. – 856 с.
56. Хоскинг Дж. Історія Советського Союзу (1917–1991) / Дж. Хоскинг – М. : Вагриус. – 1995. – 510 с.
57. Маля М. Радянська трагедія: історія соціалізму в Росії (1917–1991) / Пер. з англ. А.Д. Гриценка, П.С. Насади, З.І. Клещенко, В.П. Павленка / М. Маля. – К. : Мегатайт, 2000. – 608 с.
58. Алексеев А.И. Многоликая деревня: население и территория / А.И. Алексеев. – М. : Мысль, 1990. – 266 с.
59. Вербицкая О.М. Российское крестьянство: От Сталина к Хрущеву (середина 40-х – начало 60-х гг.) / О.М. Вербицкая; Отв. ред. И.Е. Зеленін; Российская академия наук. Институт истории России. – науч. изд. – М. : Наука, 1992. – 224 с.
60. Зубкова Е.Ю. Общество и реформы 1945–1964 / Е.Ю. Зубкова. – М. : ИЦ «Розсип молодая», 1993. – 200 с.
61. Мерль Ш. Реформа ошибочная по своей концепции: заметки к истории аграрной политики при Хрущеве и Брежневем / Ш. Мерль; Пер. с нем. Т.Н. Таценко // Проблемы всемирной истории. – СПб., 2000. – С. 262–271.

Ивченко А. А. Социально–экономические преобразования в украинском селе 1953–1959 гг.: историография

В статье анализируются публикации историков, определяются особенности и характерные черты историографического процесса в контексте социально–экономических преобразований в украинском селе 1953–1959 гг. Автор пришел к выводу, что в течение нескольких десятилетий была создана солидная научная база исследования украинского села. Особое внимание уделяется природе, развитию и значению социально–экономических преобразований в украинском селе в указанный период.
Ключевые слова: историография, исследование, производительные силы, крестьянство, социально–экономические преобразования

Ivchenko A.A. Socio-economic changes in the Ukrainian village 1953–1959 years: historiography

The article analyzes historians' publications, determined peculiarities and characteristic features of historiographic process in the context of the socio-economic changes in the Ukrainian village 1953–1959 years. The author arrives the conclusion that over several decades an important base of scientific research of the Ukrainian villages has been created. Particular attention is paid to the nature, development and significance of socio-economic changes in the Ukrainian village in the specified period.

Keywords: historiography, research, productive forces, peasantry, socio-economic changes